

**аспірант кафедри менеджменту та маркетингу в міському
господарстві**

Харківська національна академія міського господарства

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ МІСТ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

Постановка проблеми. Існуючий стан інфраструктури міст Харківського регіону свідчить, що більшості з них останні десять існує та не вирішена проблема оновлення основних фондів, реконструкції інженерних мереж. Застаріле обладнання не відповідає сучасним технологічним, економічним та екологічним вимогам. Підприємства характеризується підвищеною ресурсоемністю й екологічною небезпекою. Матеріальна база інфраструктурних об'єктів, особливо в старих районах міст, не відповідає технічним вимогам і відстає від європейських стандартів. Міські фонди і інфраструктура, в умовах несвоєчасного обслуговування і відсутності профілактичного ремонту, схильні до аварій та техногенних катастроф.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне висвітлення проблем соціально-економічного розвитку інфраструктури міст зроблено провідними зарубіжними і вітчизняними вченими: Бабаєвим В.М., Богачевим С.В., Бубенком П.Т., Карловою О.А., Мельниковою М.В., Тищенком О.М., та іншими представниками різних наукових шкіл України та світу [1,2,3,6,7,14].

На думку Карлової О.А. та Мельникової М.В. інфраструктура міста має складну багаторівневу структуру, і управління якою направлене на забезпечення результативного використання наявних місцевих ресурсів на основі відповідних методів господарювання для вирішення завдань соціально-економічного розвитку і підвищення якості життя населення. [6,7]

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сучасних проблем соціально-економічного розвитку інфраструктури міст Харківського регіону та визначення окремих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останніх років економіка України, а тим паче Харківської області демонструє доволі значні темпи соціально-економічного зростання. Попри позитивні наслідки, що проявляються у підвищенні добробуту населення, активізації матеріального виробництва та інших секторів господарського комплексу, можна побачити й деякі особливі результати соціально-економічних змін інфраструктури міст. У таблиці 1 представлені основні соціально-економічні показники Харківського регіону на період 2009-2010 рр. (у розрахунку на одну особу, грн.).

Таблиця 1

Основні соціально-економічними показники Харківського регіону[11]

Показники	Од. вим.	2009 рік	2010 рік	Темпи зміни, %
Кількість населення	чол.	2775721	2755108	99,25
Валовий регіональний продукт	грн.	21228	-	-
Обсяг промислової продукції	грн.	16043,5	19028,6	118,61
Продукція сільського господарства	грн.	1793,9	1601,8	89,29
Обсяг наукових і науково-технічних робіт	грн.	507,6	640,8	126,24
Роздрібний товарооборот	грн.	5755,7	6823,4	118,55
Інвестиції в основний капітал	грн.	2995,6	2650,1	88,46
Прямі іноземні інвестиції	грн.	34,3	10,2	29,73
Обсяг експорту товарів	дол. США	470,9	520,1	110,44
Обсяг імпорту товарів	дол. США	522,7	665,7	127,35
Грошові доходи населення	грн.	19641,4	24455,3	124,51
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників	грн.	1804	2060	114,19
Рівень зареєстрованого безробіття	%	1,8	1,9	105,55

Кількість населення Харківського регіону за аналізований період зменшилось на 0,75%. Порівняно з минулим роком обсяг природного скорочення збільшився на 544 особи, або з 5,5 до 5,7 осіб на 1000 населення. Скорочення спостерігалось у Харкові та всіх міськрадах і районах області. Причинами зменшення чисельності населення можуть бути перевищення значення показника смертності людей над показником народження дітей. Безробіття, низькооплачувана робота, проблеми забезпечення житлом, кваліфікованою медичною допомогою зумовлюють те, що сім'ї не планують народжувати багато дітей. Виїзд за межі регіону населення також зумовлюють зменшення кількості жителів.

У 2010р. темпи зміни промислової продукції, у розрахунку на одну особу, порівняно з попереднім роком становив 118,61%. У добувній промисловості індекс промислової продукції склав 100,4%. За 2010 р. видобуто 157,7 тис.т газового конденсату, що на 5,9% менше, ніж у 2009р. Видобуток природного газу збільшився на 0,3% та становив 8,8 млрд.м³. У переробній промисловості випуск продукції зріс на 4,1%. У легкій промисловості індекс промислового виробництва склав 112,8%. В обробленні деревини та виробництві виробів із неї (крім меблів) обсяги продукції зросли на 23,6%, у тому числі у виробництвах: дерев'яної тари – на 6,6%, фанери, плит, панелей, шпону – на 24,2%. У хімічній і нафтохімічній промисловості індекс промислового виробництва за 2010р. становив 104,9%, у тому числі: у виробництві основної хімічної продукції – 119,7%, фармацевтичному виробництві – 107,7%, виробництві гумових і пластмасових виробів – 110,8%.

Обсяг виробництва валової продукції сільського господарства області за 2010р. (у розрахунку на одну особу) порівняно з минулим роком скоротився на 10,71%. Виробництво продукції рослинництва зменшилося на 21,4%, у т.ч. у аграрних підприємствах – на 24,9%, у господарствах населення – на 18,2%. У 2010р. усіма категоріями господарств одержано зернових та зернобобових культур 1,3 млн.т, або наполовину менше, ніж

торік. Урожайність зернових культур скоротилася на 8 ц і склала 18,7 ц з 1 га, зібрана площа – на 28,5% і становила 677,5 тис.га.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника області (дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) у 2010р. становила 2060 грн. (проти 2205 грн. в цілому по Україні) та у 2,2 рази перевищила державні соціальні стандарти, що діяли у цьому періоді: мінімальну заробітну плату та прожитковий мінімум для працездатної особи (907 грн.). Порівняно з минулорічним показником заробітна плата збільшилась на 14,19%. Найвища заробітна плата була нарахована працівникам, які зайняті у фінансових установах та добуванням паливно-енергетичних корисних копалин (у 1,9–2,1 рази перевищувала середній показник по області).

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України визначено державою, як головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у сфері житлово-комунального господарства, житлової політики та міського електричного транспорту (трамвай, тролейбус). Специфічною особливістю інфраструктури міста є те, що житлово-комунальні об'єкти не створюють матеріальної продукції, а надають послуги. Але, це не підстава для того, щоб комунальне господарство класифікувати як невиробничу сферу, оскільки послуги надаються переважно підприємствам виробничої сфери. Спожиті цими підприємствами комунальні послуги збільшують вартість створеної виробничої продукції, оскільки сам процес надання послуг створює додаткову вартість. Зарахування комунальних підприємств до невиробничої сфери позбавляє можливості правильно визначати обсяг суспільного продукту та національного доходу, його розподіл, перерозподіл та використання, встановлювати правильні регіональні пропорції і визначати економічну ефективність суспільного виробництва.

У більшості комунальних підприємств процес виробництва співпадає з процесом реалізації продукції або послуг. Інакше кажучи, продукція комунальних підприємств переважно не може накопичуватися на складі і надається безпосередньо споживачам. Це зумовлює характерні особливості в організації, структурі та використанні оборотних засобів. Необхідність доставки продукції безпосередньо споживачам підвищує значення господарства мереж в основних фондах комунальних підприємств, потребує значних капітальних вкладень, а також великих витрат на утримання та капітальний ремонт мереж, споруд та трубопроводів.

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» (ВВР, 2004, N 47, ст.514) визначає житлово-комунальні послуги як результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил [5]. Розвиток та благоустрій кожного міста чи села здійснюється з урахуванням чисельності населення, його побутових потреб, санітарних та інших вимог. Чим більший населений пункт, чим щільніше його заселення, тим складніші завдання водозабезпечення, очистки, організації внутрішнього міського сполучення, санітарної охорони повітря, води, землі на його території, тим більше потрібно обладнання для його благоустрою та створення нормальних умов для життя населення і роботи підприємств, установ та організацій.

Адміністративно-територіальний устрій Харківської області на 01.01.2011: 27 районів, 17 міст, в тому числі 7 – обласного значення (Харків, Ізюм, Куп'янськ, Лозова, Люботин, Первомайський, Чугуїв), 61 селище міського типу, 381 сільська рада, 1680 сільських населених пунктів. На рисунку 1 представлені обсяги послуг по містах обласного значення у 2010 році (у розрахунку на одну особу, грн.).

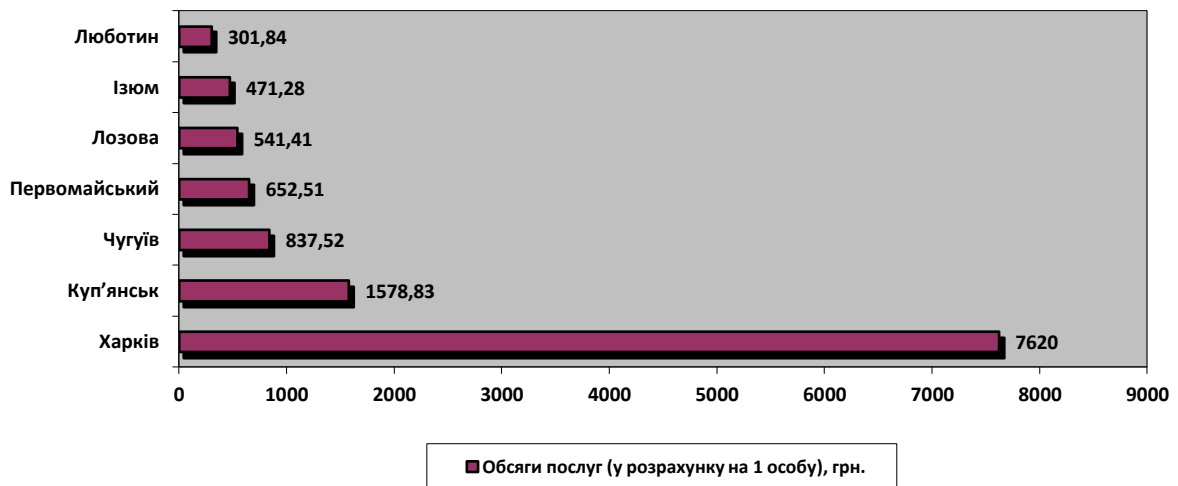

Рис. 1. Обсяги послуг по містах Харківського регіону[11]

Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива подорожчали в цілому на 13,8% за рахунок підвищення тарифів (у серпні) на природний газ на 50,1%, кам'яне вугілля – на 36,6%, цін на скраплений газ – на 26,4%, проживання у гуртожитках – на 8,7%, тарифів (у районах області) на каналізацію – на 8,3% і холодну воду – на 3,5%, подорожчання утримання та ремонту житла на 5,6%. Різні товари та послуги подорожчали на 14,9%, внаслідок зростання вартості ритуальних послуг – на 65,9%, послуг перукарень на 14,8%, ювелірних виробів з золота – на 12,7%, товарів для особистого споживання – на 8,0%, послуг нотаріусів – на 4,3%. У сфері зв'язку (-9,2%) спостерігалось подешевшення окремих видів мобільних телефонів на 19,0%, послуг міжміського телефонного зв'язку – на 6,7% і телефонних апаратів – на 4,6%.[11]

Позитивного фінансового результату до оподаткування досягли 57,5% підприємств, загальний прибуток яких становив 7666,7 млн.грн. Значна частка прибуткових підприємств спостерігається серед підприємств освіти – 67,2%; сільського господарства, мисливства, лісового господарства – 66,6%; торговельних підприємств – 60,6%. Серед промислових підприємств найбільша частка прибуткових підприємств спостерігається у переробній промисловості – 59,9%.

Рентабельність операційної діяльності підприємств в цілому по області у 2010р. становила 4,7%. У порівнянні з 2009р. вона збільшилась на 2,6 в.п. Найвищий рівень рентабельності – у підприємств сільського господарства, мисливства та лісового господарства – 17%, підприємств торгівлі – 5,8% та підприємств промисловості – 5,1%.

Частка підприємств, які отримали збиток у 2010р., склала по області 42,5% підприємств. Порівняно з минулим роком вона зменшилась на 0,4 в.п. Значна частка збиткових підприємств спостерігається серед підприємств транспорту та зв'язку – 49,9%; будівельних підприємств – 47,4%; підприємств, які займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям – 46,1%. У промисловому виді діяльності значна частка збиткових підприємств спостерігається у підприємств добувної промисловості – 54,2%.

Висновки з проведеного дослідження. Нерівномірність у доходах населення, невисокий ступінь переробки продукції, що експортується, повільний розвиток ринкових інститутів свідчить про невідповідну якість економічного зростання.

За результатами проведеного дослідження робимо висновок, що науково-методологічна база розвитку інфраструктури міст, як частини соціально-економічної системи регіону знаходиться в стадії формування. Для забезпечення виконання цілей і завдань державної політики розвитку регіонів необхідна розробка інформаційно-методичної бази міської інфраструктури. На думку автора, відсутність єдиної методики оцінки соціально-економічного стану інфраструктурних об'єктів зумовлює необхідність подальшого дослідження в цьому напрямку.

Бібліографічний список

1. Бабаєв В.М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти: Монографія.-Х.: Видавництво ХарРІ НАДУ, 2004.-188 с.

2. Богачев С.В. Проблемы теории и практики развития городской хозяйственной системы: Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 381 с.
3. Бубенко П.Т. Регіональні аспекти інноваційного розвитку: Монографія. - Харків: НТУ "ХПІ", 2002. - 316 с.
4. Загальнодержавна програма реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки. Документ 1869-15, остання редакція від 11.07.2009. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон «Про житлово-комунальні послуги»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Карлова О.А. Теорія і практика розвитку інфраструктури міста: Монографія. – Харків: Вид. «ФОРТ», 2010. – 280 с.
7. Мельникова М.В. Методологічні підходи до розробки оргпроектів розвитку виробничо-господарських комплексів [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_1/Melnikova_111.htm
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21.07.2006 р. №1001[Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
9. Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2015 року / В.С. Пономаренко, М.О. Кизим, П.Т. Бутенко та ін.. – Х., 2005. – 144 с.
10. Програма підвищення рівня та покращення якості життя Харківської області на період до 2015 року/ Є.П.Кушнар'єв, В.С. Пономаренко, М.О. Кизим та ін.. – Х., 2004. – 263с.
11. Статистичний щорічник. Харківська область у 2010 році/За ред. О.С. Никифорова. Головне управління статистики у Харківській області. – Х., 2011. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>
12. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року/ За ред.. Є.П. Кушнар'єва. - Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004.- 448 с.
13. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року: Монографія. - Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2008.- 352 с.
14. Тищенко О.М. Реформування житлово-комунального господарства: теорія, практика, перспективи: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. – 368с.

Анотація

Дослідження сучасних проблем соціально-економічного розвитку інфраструктури міст Харківського регіону. Проведений розрахунок основних соціально-економічних показників розвитку інфраструктури міст області, показників обсягів послуг по містах обласного значення (у розрахунку на одну особу, грн.).

Ключові слова: *Місто, інфраструктура, міське господарство, соціально-економічний розвиток, міський господарський комплекс, комунальне господарство, культура.*

Аннотация

Исследование современных проблем социально-экономического развития инфраструктуры городов Харьковского региона. Проведенный расчет основных социально-экономических показателей развития инфраструктуры городов области, показателей объемов услуг, по городам областного значения (в расчете на одну особь, грн.).

Ключевые слова: *Город, инфраструктура, городское хозяйство, социально-экономическое развитие, городской хозяйственный комплекс, коммунальное хозяйство, культура.*

Annotation

Research of modern problems of socio-economic development of infrastructure of cities of the Kharkiv region. Conducted calculation of basic socio-economic indexes of development of infrastructure of cities of area, indexes of volume of services, on the cities of regional value (in a calculation on one person, Uah), indexes of financial results, from ordinary activity to taxation after the kinds of economic activity (taking into account banks) of area.

Keywords: *City, infrastructure, municipal economy, socio-economic development, city economic complex, communal economy, culture.*